

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמודם
התקף תינתן
לעשות רצונך
בלבב שלם

חוקי חיים

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פתח"ק ירושלם תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

216

פרשת ויקרא תשפ"ה

ערב פסח שחל בשבת

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

מכירת חמץ של י"ג

ט. המדקדקים כל שנה לסדר מכירה של י"ג קודם תחילת חיוב הבדיקה כדי לצאת ידי השיטות הס"ל שרק אם כבר מכר החמץ לנכרי יכול להיפטר מחיוב בדיקה ע"י המכירה (הובאו במ"ב סי' תל"ז סק"ב), השנה צריכים לסדר המכירה עם הרב כבר עד יום חמישי י"ב ניסן מבעוד יום כדי שיחול המכירה עם הנכרי כבר לפני הערב.

אור ליום ששי י"ג ניסן

בדיקת חמץ

י. כשחל י"ד ניסן שהוא ערב פסח בשבת, אי אפשר לבדוק לחמץ בליל שבת משום שאסור לטלטל נר בשבת (ב"י סי' תמ"ד), ולכן תיקנו חז"ל לבדוק למץ בליל י"ג ניסן (ש"ע שם ס"א).
יא. מיד בתחילת הלילה של ליל ששי י"ג ניסן לאחר תפילת ערבית בודקין את החמץ לאור הנר בחורין ובסדקין, ומברכים קודם הבדיקה 'על ביעור חמץ' (ש"ע שם ומ"ב סק"א), ויכוון בברכתו גם על מה שישורף החמץ למחרת בערב שבת וכן על מה שיבער אחרי סעודת שבת (ע"פ מ"ב סי' תל"ב סק"ג), ונוהג בו כל דיני בדיקה כמו בכל שנה, ואח"כ מבטלין את החמץ ואומרים 'כל חמירא וכו' השייכת לבדיקת חמץ (מ"ב סק"א).
יב. **שכח לבדוק בלילה**, אם שכח לבדוק בליל י"ג, יבדוק ביום י"ג מיד שיזכר, ובברכה, ולאור הנר בחורין ובסדקין (ש"ע סי' תל"ה ס"א ומ"ב סק"ד), ויבטל את החמץ בכל משך היום, גם כשהוא אחר שעה שישית, שהרי עדיין לא נאסר חמץ, ולא כשאר שנים שאין מבטלין אלא עד שעה חמישית.
יג. **נזכר בליל שבת**, אם נזכר בליל שבת שעדיין לא בדק, י"א שמותר לומר לעכו"ם להדליק ולטלטל נר בשבילו כדי לבדוק (ש"ת אבני צדק ח"א סי' נ), וי"א שאסור לטלטלו וכ"ש להדליק אפילו ע"י נכרי (ש"ע הרב סי' תל"ה ס"ג, חק לישראל), ולכן יבדוק בליל שבת מה שיכול נגד אור החשמל, והשאר יבדוק ביום כנגד אור החמה, ובחורים וסדקים מקומות שצריך נר, יבדוק במוצאי שבת או במוצאי יו"ט (חל לישראל).

יום ששי י"ג ניסן

סדר התפילה

יד. בתפילת שחרית אומרים 'מזמור לתודה' ולמנצח' בגלל שזה עדיין אינו ערב פסח ממש (לוח א"י, הגר"ש וואזנר), איך אין אומרים 'תחנון' וקל ארך אפים.

מכירת חמץ

טו. כבר כתבנו בגליון הקודם (215) שנוהגין הבתי דינים והרבנים לסדר מכירת חמץ כבכל שנה בשעה החמישית, ומתנים שלא יחול הקנין אלא סמוך לכניסת השבת.

להכין ולשייר חמץ לשבת

טז. צריך להכין ולשייר חמץ כדי שיעור ב' [או ג' (אות ל"ו)] סעודות בצמצום לו ולבני ביתו (ש"ע סי' תמ"ד ס"א), וישער כמה לחם צריך לכל אחד ואחד, והחכם עיניו בראשו לקנות מעט באופן שיאכלו הכל, וישארו רק פירורים לביעור ביום השבת, וישים אותם במקום משומר רחוק מהישג ידי ילדים וגם רחוק מכלים ושלחן של חג הפסח (מ"ב סק"ג).

יז. **לחם רך שאינו מתפורר**, כדאי להכין או לקנות לחם וחלות רכות ושלא יהיה הקרום פריך, כדי למעט חשש פירורים הרבה בשבת ערב פסח, ובא"י יש שאוכלים פיתות לסעודת שבת שאינן מתפוררות.

שבת פ' ויקרא ז' ניסן

דרשת שבת הגדול

א. שבת שלפני פסח נקרא שבת הגדול, ונוהגין לדרוש בו מהלכות הפסח והעיקר להורות לעם דרכי השם, ללמד המעשה אשר יעשו, והיינו דיני הגעלה וביעור חמץ ואפיית המצה ושאר הלכות פסח, אבל אם יהיה הדרשה רק בפלפול או דרוש בעלמא אין יוצאין בזה חובה (מ"ב סי' תכ"ט סק"ב).

ב. **ערב פסח שחל בשבת** כשחל ע"פ בשבת מקדימים את הדרשה לשבת שלפני [פ' ויקרא] (מהר"ל, חק יעקב סי' תל סק"ג, מ"ב שם) שהרי צריכים לדעת המעשה אשר יעשו קודם לכן, ואם אכן דורשים רק בפלפול בעלמא או בדרוש ולא בדינים הנוגעים, אפשר לדרוש בשבת של ערב פסח (ערוה"ש סי' תל ס"ג).

פיוטים ויצירות

ג. הנוהגין לומר פיוטים ויצירות בשבת הגדול, יש שמקדימים אותם לשבת זו [ויקרא] (מהר"ל הל' שבת הגדול דף ח') מפני שתוכן כמה מהפיוטים הוא מדיני פסח שצריכים לדעת מקודם, ויש שאומרים אותם בשבת ערב פסח שהוא השבת הגדול האמיתי (א"ר סי' תל סק"ב, פמ"ג שם משב"ז ד"ה אומרים), ויש שנוהגים שבשנה זו אין אומרים יצירות כלל (הגר"ח זונפלד) שהרי צריכים למהר בתפלה כדי לאכול סעודת שבת לפני סוף זמן אכילת חמץ.

מוצאי שבת

ד. במוצאי שבת זו אומרים 'יהי נועם', 'ואתה קדוש', 'ויתן לך' כבכל מוצאי שבת, שהרי יש לפניו ימי שבוע שלם הראוי למלאכה (הגר"ש וואזנר).

יום חמישי י"ב ניסן

תענית בכורות

ה. הבכורות מתעניין בערב פסח, בין בכור מן האב ובין בכור מן האם (ש"ע סי' תע"ט ס"א), וכשחל ערב פסח בשבת, י"א שמתענים הבכורות ביום חמישי (ש"ע שם ס"ב) שכיון שאינו זמנו טוב יותר לדחות ליום חמישי מלהתענות ביום ששי (מ"ב סק"ז), וי"א שאינם מתענים כלל (ש"ע ס"ב) כיון דאינו אלא מנהג, הואיל ונדחה ידחה (מ"ב סק"ז).

ו. והמנהג שהמתענים ביום חמישי (רמ"א שם, ש"ע הרב ס"ז) וכן מנהג הספרדים (בן איש חי שנה א' פ' צו הל' ע"פ שחל בשבת, כף החיים סק"ג), ומ"מ מי שמרגיש קצת חלש לא יתענה ומקילים בו יותר מבשאר שנים מאחר שיש הס"ל שלא מתענים כלל (הגר"ח זונפלד, אג"מ ח"ד סי' מ"ט).

ז. **לא התענה ביום חמישי**, שכח ולא התענה ביום חמישי (הגר"ש"א, סדר פסח כהלתו), או שאינו יכול להתענות ביום חמישי (הגר"נ קרליץ, אמרי שפר עמ' רמ"ה) וגם לא יכול ליפטור עצמו בסיום ביום חמישי, יתענה ביום ששי או שישתתף בסיום ביום ששי, ולכתחילה יקבל עליו תענית ביום חמישי במנחה ואם לא קיבל אינה מעכב כיון שגם ליום ששי יש שייכות להתענות (הגר"נ קרליץ).

ח. **להיפטר ע"י סיום**, בכל שנה נוהגין הבכורות לפטור את עצמן מלהתענות ע"י השתתפות בסיום, ומקילין בו משום שקשה להתענות בערב פסח ממש מפני הטורח רב ומשום חלישת הדור ואכילת מרור וד' כוסות אחרי תענית (ערוה"ש ס"ה), ומ"מ אף כשמקדימים התענית ליום חמישי או שיש שאין טעמים הנ"ל שייכים, עם כל זאת נהגו להקל בתענית זה ולהיפטר ע"י השתתפות בסיום משום שהוא שלא בזמנו, וכן משום שלא מצינו שטפל יהיה חמור יותר מהעיקר (מקראי קודש ח"ב סי' כ"ג).

יח. שריפת חמץ. החמץ שנשאר ואינו עתיד לאכלו בשבת, וכן החמץ שנמצא בעת בדיקת החמץ, שורפין ביום שיש בסוף שעה חמישית כבכל שנה (ש"ע סי' תמ"ד ס"ב ומ"ב סק"ט), ויראה לשרוף לכל הפחות כזית. יט. אין אומרים 'כל חמירא וכו'. לאחר שריפת החמץ אין מבטלין את החמץ כבשאר שנים, ואין אומרים 'כל חמירא וכו' שהרי הוא משייר חמץ לשבת, אלא אומרו בשבת (רמ"א שם, ומ"ב סק"י) כיבואר (אות מ'). כ. 'יהי רצון' לאחר השריפה. הנוהגין לומר נוסח 'יהי רצון וכו' אחרי השריפה כדי לבער היצר הרע מקרבינו, יכול לגם לאמרו השנה (מין פוסק הדור בתשובות והנהגות ח"ב סי' ר"א).

כא. אכילת חמץ. השנה מותר לאכול חמץ גם לאחר הביעור (ביאה"ל ד"ה ומשיירין), עד סוף שעה רביעית בשבת, ומ"מ יש לייחד מקום לחמץ הנשאר וגם יש למעט לתת חמץ לילדים כדי לשמור על נקיות הבית מחמץ (מקור חיים לבעל חור"י סי' תמ"ד ס"ד).

אפיית ערב פסח מצות

כב. אלו שנוהגין לאפות מצות בערב פסח, השנה יאפו מצות גם בערב שבת אחר חצות (ש"ע סי' תנ"ח) ואע"פ שאינה בזמן הקרבת קרבן פסח שהוא רק בערב פסח ממש וא"כ אין מעלה במצות אלו יותר מן המצות שנאפו לפני כן, מ"מ הוא זכר לשאר שנים (מ"ב סק"ו).

איסור מלאכה ותספורת

כג. איסור מלאכה. מעיקר הדין אין איסור מלאכה בערב שבת זו, כיון שאינה זמן הקרבת קרבן פסח (ש"ע סי' תס"ח ס"א ומ"ב סק"א) והוא טעם העיקר באיסור מלאכה (ביאה"ל ד"ה מחצות), מ"מ יש מחמירים באיסור מלאכה גם השנה וחוששין לטעם איסור מלאכה שלא יהיה טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ותיקון מצות לצורך פסח (ביאה"ל שם) או משום לא פלוג (מהר"ל הל' שבת הגדול).

כד. מותר להסתפר. בערב שבת מותר להסתפר כל היום מאחר שהוא לצורך הרגל (מ"ב סי' רנ"א סק"ז) ואינו צריך שיהיה דוקא עד חצות כמו בשאר שנים, וכ"ש שמותר ליטול צפרניים במשך כל הערב שבת.

הגעלת כלים

כה. בשנה רגילה מקפידים לכתחילה להגעיל כלי חמץ קודם שעה חמישית (ש"ע סי' תנ"ב ס"א), והשנה מותר להגעיל הכלים כל היום (הגר"ש וואזנר, מבית לוי חט"ז עמ' י"ז), ומ"מ יש שנוהרים לעשותו עכ"פ קודם זמן מנחה גדולה (סי' שושנת העמקים) ואם לא, עכ"פ קודם זמן מנחה קטנה, ואם לא אז כל היום.

הכנת מאכלי שבת

כו. ראוי לבשל לשבת זו בכלים של פסח, ואוכל הכשר לפסח (מ"ב סי' תמ"ד סק"ד), ואם משתמש בכלי אכילה של חמץ יזהר שלא ישפוך מסיר פסח לכלי חמץ (ש"ע הרב סי' תנ"א סנ"ט, שער הציון סי' תמ"ד סק"ד) אלא יעביר האוכל לכלי שני של פסח ומשם יעביר לכלי חמץ (פמ"ג שם א"א סק"ד), ומ"מ עדיף להשתמש בכלים חד פעמיים מכובדים למאכלי שבת ואז אפשר לערות בהם מכלי פסח ואח"כ לאכול המאכלים עם החמץ שיש לו על השלחן בלי חשש שיאסרו הכלים של פסח.

כז. טשולנט לשבת. לא כדאי להכין טשולנט של חמץ עם גריסים שאפילו אם אוכלים כל הטשולנט עד הגמר מ"מ א"א להסיר הלכלוך של הסיר שבישל בו (ע"פ ש"ע שם ס"ג ומ"ב סק"א), ואם מכינים לשבת טשולנט של חמץ [כגון בסיר חד פעמי שאפשר לזרוק אח"כ בפח הזבל בחוץ במקום שיש עירוב], צריכים לזהר לאכול עד סוף זמן אכילת חמץ, ולבערו עד סוף זמן ביעור חמץ.

כח. ואם מכינים טשולנט בלי חמץ רק בשל קטניות, יש שמתירים לאכול כל היום שאף שבני אשכנז מחמירים בקטניות בפסח עצמו (עי' גליון 129 שהארנו בזה), לא מחמירים בערב פסח (פמ"ג א"א סי' תמ"ד סק"ב), ויש שמחמירים מחצות ואילך (חק יעקב סי' תע"א סק"ב, ש"ת שבט הלוי ח"ג סי' ל"א) ויש שהתירו במקום הצורך (הגר"ש, סידור פסח פט"ז הע' 42) ולכן צריכים בני אשכנז לזהר לאכול הטשולנט עם קטניות בהתאם לזמנים הנ"ל.

הכנת מאכלי פסח

כט. יש להכין מערב שבת את כל הדברים שרגילים לעשות בערב פסח שאסור לעשותם בשבת כגון צליית הזרוע והביצה, בדיקת החסה מתולעים, הכנת החורוסת ומי המלה ולפרור הממור, ופתיחת הבקבוקים ושקיות ועטיפות הסגורות כגון של מצות הבאים בארוזות סגורות הרמטית.

ל. סידור השלחן לליל הסדר. ראוי ונכון שיערוך את שולחן הסדר וכסאות להסבה כבר מערב שבת בחזר אחר, כדי שלא יצטרך להשתהות במוצ"ש בעריכת שלחן הסדר (הגר"ח זוננפלד), ויאכל סעודות שבת במקום אחר כשזה שייך כל כשזה עדיין במקום מכובד, וגם ירוויח שאין חמץ נאכל ליד שלחן של ליל הסדר, ואם אי אפשר, יזהר לסדר השלחן לליל הסדר רק אחרי צאת הכוכבים ולא בשבת עצמו משום הכנה (פמ"ג א"א סק"א).

השכמה

לא. משכימין להתפלל שחרית כדי שיהיה זמן לגמור אכילת חמץ לפני סוף זמן אכילת חמץ (מ"ב סי' תמ"ד סק"ד), ורבים מתפללים כותיקין עם הנץ החמה (הגר"ח זוננפלד), ואין מאריכין בתפילה וניגונים (מ"ב שם) וברוב מקומות אין אומרים היוצרות של שבת הגדול (עי' לעיל אות ג').

אכילת מצה

לב. מצות מצוה. אסור לאכול מצות מצוה בערב פסח כל היום של י"ד (רמ"א סי' תע"א ס"א) דהיינו מעלות השחר (מ"ב סק"ב), ולכן א"א לקיים סעודת יום שבת ע"י מצות מצוה, ויש מתירין לאכול מצות מצוה בסעודת שבת בלילה (באר היטב שם), ויש שנוהגין שלא לאכול מצה כבר מר"ח ניסן (מ"ב שם).

לג. מצה עשירה בפסח. מצה שנלוש בלי שום תערובות מים אלא בכגון יין, מי פירות, שמן, דבש, ביצים נקרא מצה עשירה, ועל אף שאין יוצאין בו ידי חובת מצה, נחלקו הפוסקים אם מותר לאכול בפסח, המחבר מתיר (ש"ע סי' תס"ב ס"א) והרמ"א אוסר (שם ס"ד).

לד. מצה עשירה בערב פסח. דנו הפוסקים אם אפשר לאכול מצה עשירה לסעודת שבת בערב פסח, י"א שמותר (ש"ע סי' תמ"ד ס"א) ואף לדעת הרמ"א מותר (חק יעקב סק"א, פמ"ג משב"ז סק"א, אג"מ או"ח סי' קנ"ה), אמנם אחרים אומרים שאין לנהוג כן לאכול סעודת שבת במצה עשירה (הגר"ש וואזנר, מבית לוי קובץ ה').

סעודות שבת

לה. מכיון שלסעודת שבת א"א להשתמש במצת מצוה (אות ל"ב), ולכמה דיעות א"א להשתמש במצה עשירה (אות ל"ד), צריכים לבצוע על לחם משנה' של חמץ, ובסעודת היום, זה אפשר רק לפני סוף זמן אכילת חמץ, ולכן מעיקר הדין אפשר לקיים סעודת שלישית ע"י בשר ודגים או מיני פירות (ש"ע סי' רצ"א ס"ה) ואז אפשר לקיימו כעיקר זמנו אחר חצות.

לו. מחלקין הסעודה. יש שמחלקים את סעודת שחרית לשתיים כדי שיוכלו לאכול פת גם בסעודת שלישית, ואז צריכים לדקדק לאכול גם אותו לפני סוף זמן אכילת חמץ. כדי לבצע את זה, נוטלים ידים ואוכלים פת ואיזה מנה כגון דגים וכבד קצוץ ואז מברכים ברכת המזון, ומפסיקים קצת ע"י יציאה לחוץ לעשר דקות, ואז חוזרים ונוטלים ידים ואוכלים פת וטשולנט ומוודאים שגומרים החמץ לפני סוף זמן אכילת חמץ (מ"ב ס"ח), ואחרי צהריים שוב אוכלים תבשיל של פסח או פירות וכדומה לשם סעודת שלישית לצאת הדיעות הס"ל שיהיה דוקא אחר חצות (מ"ב סק"ד).

ביעור חמץ

לז. אחר שגמרו לאכול, אם נשאר חמץ יתנו לגוי או לבהמה, או יפורר לחתיכות קטנות וישליכנו לבית הכסא (מ"ב סק"א) או לפח הזבל העומד בחוץ ברשות הרבים במקום שיש עירוב (ש"ת מנחת יצחק ח"ד סי' נ"ו, הגרש"א, הליכות שלמה פסח פ"ח סק"ד) ולהפקירו. לח. יש לנער המפה שאכלו עליה, וכל אחד ינער הפירורים שעליו ועל ילדיו ולטאטא סביב השלחן שאכל ולאסוף כל הפירורים ולבערם באחד הדרכים הנ"ל.

לט. טלטול החמץ. מותר לטלטל החמץ גם אחר סוף זמן אכילת חמץ מאחר שעדיין ראוי לבהמות, אבל לאחר זמן ביעור חמץ אסור לטלטל חמץ משום איסור מוקצה (מ"ב סק"א).

ביטול חמץ

מ. אחר שגמר לאכול חמץ צריך לבטל החמץ קודם סוף זמן ביעור חמץ שהיא שעה חמישית, ויאמר כל אחד הנוסח של ביטול חמץ הנאמר אצל שריפת חמץ, 'כל חמירא וכו', (ש"ע סי' ס"ו, מ"ב סק"ב), ויזהיר גם בני ביתו על כך לומר 'כל חמירא וכו'.

א' בשר' פרייליכן פסח

מכירת חמץ

בימים אלו אפשר כבר לסדר מכירת חמץ

בזמני קבלת הקהל

"בחדר הוראה" רח' מנחת יצחק 20 ירושלים

שייעשה ע"י בד"ץ 'העדה החרדית'

כדאי להזדרז ולא להמתין עד הדקה האחרונה

